

Overføring

Selskab for Teoretisk Psykoanalyses årlige forskningsseminar, 14.-15. dec. 2018,

kl. 10-18, DPU, Aarhus Universitet (Campus Emdrup, Tuborgvej 164, S-tog

Emdrup st.)

Lokale D174 (alle er velkomne)

Foredragsholdere er:

Psykoanalytiker, lektor emerita (psykologi, KU) Judy Gammelgaard

Psykoanalytiker, lektor (psykologi KU) Katrine Zeuthen

Lektor (anvendt filosofi AaU) Henrik Jøker Bjerre

Videnskabelig ass. Agus Soewarta (Kunst- og kulturvidenskab KU)

Lektor (kunst- og kulturvidenskab KU) Lilian Munk Rösing

Kunsthistoriker, ph.d. (AU) Jakob Rosendal

Filosof, ph.d. Kasper Porsgaard Nielsen

Psykoanalytiker, lektor (Nordiske studier og sprogvidenskab KU) René Rasmussen

Filosof Anders Ruby

Filosof Rasmus Ugilt

Filosof og psykolog Saman Atter Motlagh

Lektor (Generel pædagogik AU) Kirsten Hyldgaard

”Hvis hans [patientens] overføring har positivt fortegn, udstyrer den lægen med autoritet og omsættes i tro på hans ord og anskuelser. Uden en sådan overføring, eller hvis den er negativ, ville han ikke engang høre på lægen og dennes argumenter. Troen gentager her sin egen tilblivelseshistorie: den er derivat af kærligheden og behøvede oprindelig ingen argumenter. Først senere har den indrømmet argumenterne så megen plads, at den tager dem op til prøvende overvejelse, hvis de forebringes af en elsket person. Argumenter uden sådan støtte har ikke gyldighed og betyder aldrig noget for de fleste mennesker i livet. Også intellektuelt er mennesket altså i almindelighed kun tilgængeligt, hvis det er i stand til libidinøs objektbesætning, og vi har god grund til at frygte, at dets narcissisme kan hindre dets modtagelighed for selv den bedste analytiske teknik.”

Freud, S. (1994). *Psykoanalyse. Samlede forelæsninger*. København: Hans Reitzels Forlag: 344

Overføring er en betingelse for såvel den kliniske praksis som den pædagogiske praksis. Men alle er ikke i stand til ”libidinøs objektbesætning”, for ”narcissisme” er en hindring. Overføring drejer sig om betingelser for dannelse af sociale bånd, der ikke er transparente for os selv, om magt som i en vis udstrækning modsætter sig kontrol. Men overføring er formentlig ikke til stede i alle sociale bånd, og alle formår ikke at etablere overføring på andre. Alt, hvad der foregår i en klinisk praksis, kan ikke nødvendigvis henvises til begrebet overføring. Det må vel også gælde for en pædagogisk praksis? Så spørgsmålet er, hvordan vi kan forstå forskellen på sociale bånd med og uden overføring?

Og hvorfor er overføring ikke blot en betingelse for, men kan også være en hindring for det kliniske arbejde, det pædagogiske arbejde, ja, for alt samarbejde? Hvad er overføring overhovedet? Det er en ubevidst dannelse, og det handler om gentagelse – noget overføres fra noget til noget andet – og det handler om formodning, tro, tillid, viden og autoritet. Og så handler det om kærlighed. Det er temmelig meget, så hvad handler overføring ikke om? Konferencens tema er således overføringens ”omfangslogiske status”: det handler ikke om alt, men meget.

Seminaret vil være en kombination af teoretiske oplæg omkring overføringsbegrebet i psykoanalysens kliniske praksis og dets mulige anvendelse i forhold til analyse af pædagogiske, kulturelle og filosofiske problemstillinger.

10.00-10.15: Kirsten Hyldgaard: Velkomst

10.15-11.45: Judy Gammelgaard og Katrine Zeuthen: ”Overføring. Et mangetydigt begreb”

”Analytikerens: Du tager mig for en anden. Jeg er ikke den person, du tror. Analysandens: Men den anden i den oprindelige relation var præcis ikke den person, jeg tænkte. Så jeg har fuldstændig ret i, at tage dig for en anden.” Ordvekslingen er hentet fra Jean Laplanche og illustrerer kompleksiteten i det fænomen, vi skal beskæftige os med ved denne konference. Overføringsbegrebet er helt centralt i det kliniske arbejde. Ikke desto mindre har det været svært at enes om dets betydning og endnu vanskeligere at definere det klart og entydigt. Det bliver brugt – og misbrugt, kunne man have lyst til at sige, på måder, der ofte strider mod hinanden.

I vores fælles oplæg vil vi starte med at påpege nogle af de mange uklarheder, der knytter sig til begrebet. Vi vil herefter redegøre for begrebets historie med særlig vægt på Freuds indføring af begrebet og Lacan og Laplanches kritiske læsning af den måde, hvorpå begrebet er blevet forstået og misforstået. En vigtig pointe i vores diskussion består i at vende overføringens pil

fra analysanden til analytikeren og hævde, at overføringen har sit udspring i analytikeren og ikke i analysanden. Herefter vil vi i fællesskab præsentere eksempler fra vores kliniske arbejde, da det er med udgangspunkt i disse konkrete erfaringer, begrebet mest hensigtsmæssigt kan vurderes og defineres.

11.45-12.45: Frokost

12.45-14.00: Henrik Jøker Bjerre: ”Reduplikation og fuld tale. Om forholdet mellem afsender og modtager i Kierkegaard og Lacan.”

Søren Kierkegaards begreb om ”reduplikation” rummer en nøgle til forståelsen af hans opfattelse af forholdet mellem forfatter og læser. I reduplikationen er det ikke viden, der overføres, men en evne eller en mulighed; en ny måde at forholde sig til viden på. Noget lignende kan siges om fuld tale hos Lacan, bortset fra at det her er analysanden selv, der taler og bliver ”en anden, end han var”. Foredraget vil sammenligne de to begreber reduplikation og fuld tale og stille spørgsmål om forholdet mellem den talende og den tiltalte, herunder om det er helt så enkelt at sige, hvem, der taler, og hvem, der lytter, hos Kierkegaard.

14.00-14.15: Pause

14.15-15:45: Agus Soewarta og Lilian Munk Rösing: ”Overføringen som forvekslingskomedie”

”Så snart subjektet-som-antages-at-vide eksisterer, er der overføring”. Således Lacan i *Seminar XI*. Vi vil argumentere for, at så snart der er et subjekt, som antages at vide, er der også en potentiel komik. I Monty Pythons *Life of Brian* bliver gennemsnitsmennesket Brian det sagesløse objekt for en masseoverføring, da han forveksles med Messias. Filmen kan siges at udfolde overføringens latente komik eller overføringens aspekt af forvekslingskomedie. Man kan spørge om denne latente komik ikke allerede er til stede i Kristus-skikkelsen selv, der skal forestille at være Gud, og således – i lighed med overføringens genstand – er *stand in* for den store Anden. Oplægget vil skitsere en analyse af *Life of Brian* under inddragelse af Lacans forståelse af overføringen, Kierkegaards forståelse af Kristus og Alenka Zupancics forståelse af det komiske.

15.45-16.00: Pause

16.00-17.15: Jakob Rosendal: ”Pigens blik – Overføring i billeder?”

Kan det lacanianske begreb om overføring anvendes i forbindelse med vores omgang med billeder? Hvad er overføring i eller gennem billeder? Hvis overføring finder sted inden for en bestemt strukturering af pladser (f.eks. analytiker/analysand) og indstifter en bestemt symbolsk relation (f.eks. relationen til subjektet der formodes at vide), kan begrebet så ikke bruges til at sige noget om struktureringer af relationen mellem beskuer og beskuet, blik og billede? For at undersøge disse spørgsmål vil dette oplæg inddrage en række eksempler på pigens blik og spørge til hvilken slags overføringsrelationer, der gør sig gældende: Hvilke relationer placerer den visuelle kultur os i som beskuere af pigen, og hvad sker der i mødet med pigens blik – som et nydende, traumatiseret, destruktivt eller kærligt blik?

17.15-17.30: Pause

17:30-18.30: Kasper Porsgaard Nielsen: ”Analytikerens neutralitet”

Oplæggets indgangstese er, at autoritetsudøvelse i det moderne har antaget en særlig form: Den er indenfor en række embeder og fagområder blevet associeret med evnen til at indtage en ”neutral” position, dvs. at dømme og på forskellig vis agere neutralt. Mens denne prekære position ofte understøttes gennem proceduralisering (f.eks. i parlamenter, retssale og på sygehuse), udgør psykoanalysen en interessant undtagelse, idet sidstnævnte lægger ekstrem vægt på neutralitet, men samtidig opretholder en bemærkelsesværdig ”anti-proceduralisme”. Oplægget forsøger at belyse dette gennem læsninger af Freuds udsagn om overføring og behandlingsteknik.

Lørdag. d. 15. december

10.00-11.15: René Rasmussen: ”Fra den Anden, der formodes at vide, til den Andens fald”

Psykoanalysens opståen hænger sammen med videnskabens fremkomst, men der er samtidig en stor forskel på de to, som det bl.a. fremgår af Lacans idé om, at den Anden kun formodes at vide i psykoanalysen. Oplægget vil se på forholdet mellem videnskab og psykoanalyse samt en mulig udvikling i overføringen i en analyse af ideen om den Anden, der formodes at vide, til den Andens fald.

11.15-11.30: Pause

11.30-12.45: Anders Ruby: "Mellem briksen og scenen er der et publikum".

Der er overføring i den analytiske setting. Analysanden hører ikke blot, hvad analytikeren siger, disse udsagn kommer altid analysanden i møde gennem den ramme, som den analytiske setting tilbyder: certifikatet, bøgerne, divanen, betalingen, kort sagt klinikken. Denne lægger den symbolske grund for, at overføringen kan komme i gang. Men dette er imidlertid ikke blot for at give særligt mandat til det, analytikeren siger, som når man kan påkalde symbolsk merit med sin titel. Overføringen er den åbning, analysanden har brug for for overhovedet at få gang i talen, for at tro på, at der er en grund til at tale. Uden overføring, ingen analyse. Men hvad så med andre overførings-situationer? Kan vi finde klinikkens overførings-teknik derude i andre former, og hvad betyder det for overføringens muligheder? Er eksempelvis koncert-scenen, der er eksemplarisk god til at skabe overføring, en dum, reaktionær overførings-setting, hvor der kun er plads til perversion? Eller kan der skabes en progressiv overføring? En overføring, der ikke kun tjener til at gøre scenens subjekter hele, men som omvendt tillader alle tilstedeværende subjekter *ikke* at være det.

12.45-13.45 frokost

13.45-15.00: Rasmus Ugilt: Blikket som *objet petit a*

I Seminar XI i de berømte kapitler om blikket som *objet petit a* fortæller Lacan en kort anekdote om en sømand, der engang gjorde sig vittig på hans bekostning: "Kan du se den dåse derude? Ser du den? Den ser ikke dig!" Overraskende nok fortæller Lacan denne historie for at hævde noget, som kan lyde som en voldsom selvmodsigelse: Hvis dåsen ikke så ham, siger Lacan, så må det være fordi den, på en måde, kiggede på ham. I mit oplæg vil jeg prøve at give mening til denne påstand for at diskutere forholdet mellem blikket, det visuelle felt og det centrale psykoanalytiske begreb om overføring.

15.00-15.15: Pause

15.15-16.30: Kirsten Hyldgaard. "Og hvad så med hadet?"

Freud hævder i ovenstående citat, at man må kunne elske en anden end sig selv for at kunne lære og for at kunne analysere. Det kan alle åbenbart ikke, jf. narcissismen. Men kærlighed til den Anden kan også være en hindring for analyse - og for tænkning velsagtens. I forvejen er kærlighed et pinligt skrummel af et ord i forbindelse med undervisning; men hvad med hadet? Ifølge Lacan så "af-formoder" man den Andens viden, når man hader. Så er had nødvendigvis en hindring for at være tilgængelig intellektuelt? Kan man lære noget af nogen, man hader? Kan man lære nogen, man hader, noget? Hvad stiller man op med hadet – som ophav til eller som genstand for – når man er underviser, pædagog eller analytiker? Kan hadet sublimeres på produktiv vis?

16.30-16.45: Pause

16.45 – 18.00: Saman Atter Motlagh: Kort oplæg til diskussion og det fremtidige arbejde